

JAKUB TRENDOWICZ

UNIwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
TRENDOWICZJAKUB@GMAIL.COM
ORCID: 0009-0008-9842-0017

KOŚCIÓŁ DOMOWY JAKO MIEJSCE EKLEZJALNEGO WZROSTU W WIERZE

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2026.014>

Streszczenie. Życie sakramentalne należy do podstawowych wymiarów życia Kościoła. Wokół celebracji misterii zbawczych ukonkretnia się natura misyjności, ewangelizacji, a także wychowania i nauczania. W tym kluczu liturgia jest spoiwem, w ramach którego wszyscy członkowie Kościoła odnajdują swoją tożsamość. Dotyczy to zarówno indywidualnych postaw osób wierzących, jak i wspólnot: zaczynając od wspólnoty rodzinnej, przez wspólnoty adekwatne do aktualnych sytuacji rodzinnych czy zawodowych, a skończywszy na globalnym i kosmicznym wymiarze wspólnoty, jaką jest Kościół.

Prezentowany artykuł dotyczy kwestii wpływu życia liturgicznego na kondycję duchową rodziny. Jego celem jest zatem analiza zagadnienia „Kościoła Domowego”, czyli rzeczywistości, w której zakresie zawiera się wymiar duchowej formacji danej rodziny. Owe wychowywanie, czyli formacja, znajduje swoje źródło w życiu sakramentalnym. Działalność kultyczna natomiast, przeżywana przez daną rodzinę, w naturalny sposób dotyczy wymiaru lokalnego, jaki ukonkretnia się w parafii, do jakiej należy dana rodzina.

Teoretyczna analiza znajduje swoje odzwierciedlenie w przeprowadzonych badaniach empirycznych (ankietach jakościowych i ilościowych) w parafii pw. Św. Józefa w Toruniu, którą prowadzą Ojcowie ze Zgromadzenia Najświętszego Odkupiciela. Działania służące wsparciu rodzin przez ojców redemptorystów były polem prowadzenia badań w ramach grantu pt. „Model wsparcia rodziny oferowany przez Zgromadzenie Najświętszego Odkupiciela w Toruniu”, którego kierownikiem był dr hab. Krzysztof Pilarz, prof. UMK. Grant był finansowany przez Fundusz Stypendialny im. ks. Jerzego Bagrowicza (podmiot

kierujący – Fundacja Pro Futuro Theologiae). Niniejszy artykuł powstał jako jeden z trzech zaplanowanych artykułów po zakończeniu grantu badawczego.

Słowa kluczowe: Kościół domowy, rodzina, liturgia domowa, duchowość, redemptoryści, życie parafialne.

Abstract. The Domestic Church as a Place of Ecclesial Growth in Faith. Sacramental life is one of the fundamental dimensions of the Church's existence. It is around the celebration of salvific mysteries that its missionary, evangelizing, formational, and educational nature is actualized. In this sense, the liturgy serves as a shared framework within which all members of the Church can find their identity. This applies equally to the conduct of individual believers and entire communities: from the family community to the communities that correspond to one's current personal or professional circumstances to the global and cosmic dimension of the community that is the Church.

The present article examines the influence of liturgical life on the spiritual condition of the family. As such, it aims to analyze the concept of the Domestic Church as the sphere in which the spiritual formation of a given family takes place. This formation has its source in sacramental life, and the religious activities experienced by the family naturally pertain to the local dimension—actualized in the parish to which the family belongs.

Theoretical findings are reflected in the empirical research (qualitative and quantitative surveys) conducted in the parish of St. Joseph in Toruń, administered by the Fathers of the Congregation of the Most Holy Redeemer. Initiatives undertaken by the Redemptorist Fathers to support families were researched as part of the grant project titled "The Model of Family Support Offered by the Congregation of the Most Holy Redeemer in Toruń", directed by Krzysztof Pilarz, PhD, DSc, Professor of the Nicolaus Copernicus University. The grant was funded by the Rev. Jerzy Bagrowicz Scholarship Fund (supervised by the Pro Futuro Theologiae Foundation). This article is one of the three planned publications to be prepared upon the completion of the research grant.

Keywords: Domestic Church, family, domestic liturgy, spirituality, Redemptorists, parish life.

WSTĘP

Życie sakramentalne należy do podstawowych wymiarów życia Kościoła¹. Wokół celebracji misterii zbawczych ukonkretnia się natura misyjności, ewangelizacji, a także wychowania i nauczania². W tym klu-

¹ Por. Marek Tatar, „*Communio* w eklezjalnej duchowości sakramentalnej”, *Studia Theologica Varsaviensia* 2 (2021): 184–227.

² Por. Mateusz Pakuła, „Natura liturgii i jej znaczenie dla życia Kościoła w świetle Konstytucji *Sacrosanctum concilium*”, *Łódzkie Studia Teologiczne* 32, nr 4 (2023): 41–51.

czu liturgia jest spoiwem, w ramach którego wszyscy członkowie Kościoła odnajdują swoją tożsamość³. Dotyczy to zarówno indywidualnych postaw osób wierzących, jak i wspólnot: zaczynając od wspólnoty rodzinnej, przez wspólnoty adekwatne do aktualnych sytuacji rodzinnych czy zawodowych, a skończywszy na globalnym i kosmicznym wymiarze wspólnoty, jaką jest Kościół.

Prezentowany artykuł dotyczy kwestii wpływu życia liturgicznego na kondycję duchową rodziny. Jego celem jest zatem analiza zagadnienia „Kościoła Domowego”, czyli rzeczywistości, w której zakresie zawiera się wymiar duchowej formacji danej rodziny. Owe wychowywanie, czyli formacja, znajduje swoje źródło w życiu sakramentalnym. Działalność kulturalna natomiast, przeżywana przez daną rodzinę, w naturalny sposób dotyczy wymiaru lokalnego, jaki ukonkretnia się w parafii, do jakiej należy dana rodzina.

Teoretyczna analiza znajduje swoje odzwierciedlenie w przeprowadzonych badaniach empirycznych w parafii pw. Św. Józefa w Toruniu, którą prowadzą Ojcowie ze Zgromadzenia Najświętszego Odkupiciela. Działania służące wsparciu rodzin przez ojców redemptorystów były polem prowadzenia badań w ramach grantu pt. „Model wsparcia rodziny oferowany przez Zgromadzenie Najświętszego Odkupiciela w Toruniu”, którego kierownikiem był dr hab. Krzysztof Pilarz, prof. UMK. Grant był finansowany przez Fundusz Stypendialny im. ks. Jerzego Bagrowicza (podmiot kierujący – Fundacja Pro Futuro Theologiae)⁴. Podczas badań przeprowadzono kwerendę biblioteczną z zakresu nauk familiologicznych, teologicznych i prawnych oraz poddano analizie działania w parafii Ojców Redemptorystów, które mają na celu wspieranie małżeństw i ich rodziny. W tym celu odbyto wywiady pogłębione z osobami zaangażowanymi w dane wspólnoty, ruchy i inicjatywy (oprócz parafii przyjrzano się również działaniom związanym z Radiem Maryja czy TV Trwam, a także Akademią Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu).

Pierwotnym założeniem zespołu badawczego było przygotowanie jednego zbiorczego artykułu. Zebrane jednak informacje – zwłaszcza te, które dotyczą obszernego wstępu teoretycznego – znacznie przekroczyły

³ Por. Krzysztof Mętlewicz, „Sakramentalny wymiar życia chrześcijańskiego w teologii Josepha Ratzingera”, *Teologia i Człowiek* 51, nr 3 (2020): 63–80.

⁴ Okres trwania grantu: 28.10.2024–10.12.2025.

objętość standardowego artykułu. W takim wypadku niniejszy artykuł powstał jako jeden z trzech zaplanowanych artykułów po zakończeniu grantu badawczego. Pozostałe dwa mają zawierać: a. analizę poszczególnych działań na rzecz wsparcia rodzin oferowanych przez Zgromadzenie Najświętszego Odkupiciela w Toruniu; b. analizę poszczególnych działań na rzecz wsparcia rodzin oferowanych przez Zgromadzenie Najświętszego Odkupiciela w Toruniu z perspektywy obowiązującego prawa.

1. RODZINA Z PERSPEKTYWY CHRZEŚCJAŃSKIEJ JAKO KONSTYTUTYWNY ELEMENT TRWAŁEGO SPOŁECZEŃSTWA

Papież Jan Paweł II w encyklice *Centesimus annus* z 1991 roku, wydanej z okazji 100. rocznicy inicjatorskiego dokumentu na temat katolickiej nauki społecznej – *Rerum Novarum* Leona XIII, omawiając szereg zagrożeń i problemów z jakimi spotyka się współczesny człowiek, podkreśla, że rodzina jest tą przestrzenią, na której społeczeństwo może budować trwałe fundament swojej godności i prawdy⁵. Kładzie jednak nacisk na to, że wspomniana „rodzina” oparta jest na małżeństwie kobiety i mężczyzny, którzy są dla siebie nawzajem darem⁶. W tym kluczu mówi o rodzinie, że jest to „sanktuarium życia”⁷, czyli miejscem, gdzie „życie” jako dar od Boga może być istotnie realizowane i chronione przed różnego rodzaju zagrożeniami, na przykład aborcją⁸.

Wobec tego w *Katechizmie Kościoła Katolickiego* znajduje miejsce stwierdzenie, iż „autorytet, stałość i życie w związkach rodzinnych stanowią podstawy wolności, bezpieczeństwa i braterstwa w społeczeństwie”⁹. Skuteczność „ochrony” świętości małżeństwa i rodziny zależy jednak od zaangażowania poszczególnych osób, skupionych na dobru społeczeństwa, którego fundamentalnym elementem jest rodzina¹⁰. W tej przestrzeni do-

⁵ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, 38–39.

⁶ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, 39.

⁷ Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*.

⁸ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, 39.

⁹ *Katechizm Kościoła Katolickiego* (dalej: KKK), 2207.

¹⁰ Por. KKK, 2207.

bro wspólne członków tej „podstawowej komórki życia społecznego”¹¹ jest szczególnie konstytutywne, tak iż „rodzina” w sposób holistyczny zapewnia dobro wspólne jej członkom¹².

Na gruncie tej problematyki Jan Paweł II w adhortacji *Familiaris consortio* kładzie nacisk na kwestii „komunii”, czyli perspektywie miłości i wzajemnej osobowej relacji na wzór Trójcy Świętej¹³. Wobec tego papież podkreśla, że „małżeństwo i rodzina chrześcijańska budują Kościół”¹⁴. Dostrzec można tutaj kolejny element na drodze tworzenia „bogatszego człowieczeństwa” – jak podkreśla papież Paweł VI wraz z Ojcami Soboru Watykańskiego II w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*¹⁵ – czyli społeczeństwa, w którym zapewniona jest troska o aspekty duchowe, jak i kulturowe.

Chrześcijańska wizja małżeństwa i rodziny jest zatem nie tylko obrazem pewnej idei, która odwoływałaby się wyłącznie do próby ukazania przymiotów Boga, ale jest w istocie konstytutywnym elementem życia społecznego, ponieważ zawiera w sobie konieczność dbałości o relację osobową. W tym sensie stanowi istotny fundament dla współbudowania kultury i danego modelu życia społecznego, gdyż koncentruje się na człowieku i dobru, w jakim powinien partycypować. Jest to zatem wizja dogłębnie antropocentryczna, ale ukierunkowana na obiektywną Prawdę Objawioną, w ramach której rodzina organizuje swoją codzienną egzystencję.

2. PARAFIA JAKO MIEJSCE WSPÓLNOTOWEGO ROZWOJU I UMOCNIENIA RODZINY – UJĘCIE TEORETYCZNE I EMPIRYCZNE

Na drodze wzajemnego oddziaływania na rzecz dbałości o poprawny rozwój kondycji materialnej, duchowej i psychicznej społeczeństwa, opartego na relacjach pomiędzy poszczególnymi rodzinami, bardzo waż-

¹¹ KKK, 2207.

¹² Por. KKK, 2203.

¹³ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio* (dalej: FC), 11–12.

¹⁴ Por. FC, 15.

¹⁵ Por. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 52.

ne miejsce znajduje wymiar sakramentalny, uobecniający się w lokalnej wspólnocie parafialnej. W taki sposób ujmuje to *Katechizm Kościoła Katolickiego*: „Parafia jest wspólnotą eucharystyczną i ośrodkiem życia liturgicznego rodzin chrześcijańskich; jest ona podstawowym miejscem katechezy dzieci i rodziców”¹⁶.

Ten wspólnotowy atrybut sfery kultycznej wywodzi się w naturalny sposób z istoty działania liturgicznego, opartego m. in. na obietnicy, która dotyczy obecności Jezusa Chrystusa pośród zgromadzonej w Jego imię grupy wyznawców¹⁷. W ten sposób liturgiczne działanie modlitwne jest „wciąż” inicjowane i skuteczniane, ponieważ należy do kultu, do którego zaproszony został na Ostatniej Wieczerzy cały Kościół – „To czynicie na moją pamiątkę”¹⁸. Szczególną uwagę do tego zagadnienia przyporządkowali Ojcowie soborowi w Konstytucji o liturgii świętej:

Dla urzeczywistnienia tak wielkiego dzieła Chrystus jest zawsze obecny w swoim Kościele, szczególnie w czynnościach liturgicznych [...]. Słusznie przeto uważa się liturgię za wykonywanie kapłańskiego urzędu Jezusa Chrystusa; w niej przez znaki widzialne wyraża się, i w sposób właściwy poszczególnym znakom urzeczywistnienia uświęcenie człowieka, a mistyczne Ciało Jezusa Chrystusa, to jest Głowa ze swymi członkami, wykonuje całkowity kult publiczny. Dlatego każdy obchód liturgiczny, jako dzieło Chrystusa – Kapłana i Jego Ciała, czyli Kościoła, jest czynnością w najwyższym stopniu świętą, a żadna inna czynność Kościoła nie dorównuje jej skuteczności z tego samego tytułu i w tym samym stopniu¹⁹.

W ramach zarysowania szerszego kontekstu rozumienia liturgii jako wspólnotowej przestrzeni działania warto w tym miejscu przywołać stanowisko Romana Guardiniego – niemieckiego teologa, włoskiego pochodzenia, który w XX wieku zaproponował odświeżone ujęcie życia kultycznego, gdzie każdy wierny ma uczestniczyć świadomie, a nie pozostawać biernym obserwatorem akcji liturgicznej. Jego pastoralne i holistyczne ujęcie liturgii jako przestrzeni urzeczywistniania się wydarzeń zbawczych przyczyniło

¹⁶ Por. KKK, 2226.

¹⁷ Por. Mt 18, 20.

¹⁸ Łk 22, 19–20; 1 Kor 11, 23–26.

¹⁹ Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, 7.

się do odnowy liturgicznej w XX wieku²⁰. W swoim programowym dziele *O duchu liturgii* szczególną uwagę przykładał do zagadnienia modlitwy liturgicznej jako działania wspólnoty, a nie wyłącznie indywidualnej postawy danego człowieka wierzącego. Wskazywał, że liturgia nie komunikuje się przez „ja”, ale przez „my”²¹. Oznacza to, że działanie liturgiczne implikuje zaangażowanie w kult wspólny, który ukierunkowany jest na zjednoczeniu wokół głównego celebrującego, jakim jest Jezus Chrystus przez posługę prezbiterów²². Indywidualna postawa modlitewna każdego konkretnego człowieka jest w naturalny sposób obecna w liturgii, ale nie należy ona do istoty aktu liturgicznego²³.

W tej perspektywie wierni, celebrujący tajemnice wiary w świętych obrzędach, w naturalny sposób skondensowani w ramach egzystencji poszczególnych rodzin, dzięki uczestnictwu w kulcie publicznym Kościoła animują *de facto* działanie kultyczne lokalnej społeczności. Wobec tego to od ich zaangażowania zależeć będzie sprawczość i owocność życia sakramentalnego, zarówno w ramach duchowej kondycji ogółu wiernych w parafii czy tylko w wymiarze prywatnym, czyli rodzinnym, ograniczonym do ich najbliższych osób.

W kontekście prowadzonych badań nad parafią redemptorystów w Toruniu dostrzec można kilka działań, które w sposób szczególny inicjują zaangażowanie na polu sakramentalnego działania bądź są pewnymi elementami, które wprost ukierunkowują na życie skupione wokół liturgii. Na wyróżnienie zasługuje tutaj zorganizowana w ramach działalności Ruchu Światło-Życie wspólnota Domowego Kościoła, zrzeszająca w parafii 140 osób w 12 kręgach (sześć par w jednym kręgu). Formacja we wspólnocie Domowego Kościoła obejmuje holistyczny rozwój życia chrześcijańskich małżeństw. Istotą formacji we wspomnianym Ruchu jest jednak przede wszystkim odnowa liturgiczna, skupiająca się na czynnym udziale

²⁰ Por. Marcin Worbs, „Wyzwania soborowej reformy liturgicznej w ocenie Romano Guardiniego (1964)”, *Liturgia Sacra* 19, nr 2 (2013): 289–300.

²¹ Por. Romano Guardini, *O duchu liturgii*, tłum. Marian Wolicki (Kraków: Polskie Towarzystwo Teologiczne: 1996), 71.

²² Por. Bartosz Trojanowski, „Integralność sprawowania Ofiary i Uczty w aspekcie kapłańskiego owocu sprawowanej Mszy Świętej.” *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 30, nr 1 (2022): 159–175.

²³ Por. Guardini, *O duchu*, 71–79.

w liturgii każdego uczestnika celebracji²⁴. W tym duchu ks. Franciszek Blachnicki wprowadzał w drugiej połowie XX wieku koncepcje reformy liturgicznej, jaka nastąpiła po Soborze watykańskim II²⁵.

Kontekst formacji liturgicznej występuje w ramach pielęgnowania liturgii domowej, która koresponduje z przeżywanym w parafii Rokiem liturgicznym²⁶. Ponadto na określonym poziomie formacji małżonkowie poznają po kolei dane aspekty liturgii Mszy Świętej. Do pielęgnowania rozwoju liturgicznego należą także dni skupienia, których centralnym punktem jest adoracja Najświętszego Sakramentu, pobudzająca pobożność eucharystyczną małżonków. Z formacją liturgiczną ściśle wiąże się także rozwój biblijny, obejmujący spotkania *Lectio divina*.

Kolejną grupą, która angażuje holistyczny rozwój rodzin jest Liturgiczna Służba Ołtarza, w której zaangażowani są nie tylko dzieci i młodzież, ale także mężowie i ojcowie. Formacja jest procesem ciągłym, zintegrowanym z Rokiem liturgicznym oraz życiem codziennym, mającym na celu duchowy wzrost i świadome zaangażowanie w służbę Bogu i ludziom. Kluczem do interpretacji działań formacyjnych w ramach działalności na rzecz rozwoju rodzin jest hasło: „Służyć tym darem, jaki każdy otrzymał”. Jest ono zaczerpnięte z programu formacyjnego dla służby liturgicznej z 2013 roku²⁷. Dzięki holistycznemu wychowaniu, opartym na wiedzy teoretycznej i praktycznej, rodziny skupione w jakimś wymiarze wokół Liturgicznej Służby Ołtarza ściśle utożsamiają się z formacją w ramach przeżywania tajemnic wiary w Roku liturgicznym.

²⁴ Por. Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, 14.

²⁵ Por. Marek Marczewski, „Teolog soborowej odnowy liturgii: Sługa Boży ks. Franciszek Blachnicki (1921–1987)”, *Liturgia Sacra* 19, nr 2 (2013): 407–421.

²⁶ O tym kontekście więcej w kolejnej części.

²⁷ Podkomisja ds. Służby Liturgicznej Konferencji Episkopatu Polski, *Służyć tym darem, jaki każdy otrzymał*, <https://ministranci.waw.pl/wp-content/uploads/docs/formacja.pdf> (dostęp: 30.11.2025).

3. „KOŚCIÓŁ DOMOWY” JAKO MODEL WZROSTU DUCHOWEGO RODZINY

Atmosfera życia modlitewnego każdej parafii znajduje swoje odzwierciedlenie w „przedłużeniu” wspólnotowego charakteru kultycznego, opartego na celebrowaniu liturgii i nabożeństw, jakim jest charakter liturgii domowej, czyli „Kościoła Domowego”²⁸. Jest to o tyle istotne, o ile formację w ramach danych grup prowadzą te małżeństwa i rodziny, które zdecydowały się ukierunkować swój rozwój duchowy w oparciu o dany model formacyjny. Wobec tego mogłoby powstać niebezpieczeństwo, iż bardzo duża grupa małżeństwa i rodzin pozostałaby bez kontekstu formacji teologicznej i liturgicznej. Sytuacja taka prowadziłaby do zubożenia wymiaru duchowego rodzin, skutkując większym prawdopodobieństwem zaistnienia różnego rodzaju problemów natury psychicznej czy duchowej. Odcięcie się od liturgii, która wyznacza rytm życia człowieka dzięki celebrowaniu tajemnic wiary w obrębie Roku liturgicznego, wywołuje swoisty paraliż formacyjny.

Sakramentalny jednak charakter małżeństwa, który oparty jest na Jezusie Chrystusie, niejako samoczynnie inicjuje formację liturgiczną w obrębie danej rodziny, właśnie w ramach modelu „Kościoła Domowego”. Wobec tego zasadnicze jest studium nad tym zagadnieniem, które w swojej charakterystyce ogniskuje na rozwoju duchowości liturgicznej oraz prywatnej. Damian Kwiatkowski, analizując implikacje liturgii w ramach doświadczenia Kościoła Domowego, wyróżnia trzy aspekty podmiotowości liturgii z perspektywy Kościoła Domowego²⁹:

- a) celebrowanie liturgii w obrębie rodziny;
- b) uczestnictwo rodziny w celebracjach liturgicznych lokalnej społeczności parafialnej;
- c) przygotowanie do przeżywania liturgii.

Zaangażowanie w kult lokalnego Kościoła, o którym była mowa powyżej, jest konstytutywnym elementem dla egzystencji życia małżeńskiego i rodzinnego. Zaangażowanie rodzin w tym wymiarze przyczynia się do

²⁸ Por. KKK, 1656.

²⁹ Por. Damian Kwiatkowski, „Liturgia miejscem urzeczywistniania się Kościoła Domowego”, *Łódzkie Studia Teologiczne* 24, nr 3 (2015), 129.

ciągłego odnawiania poczucia tożsamości z całym Kościołem³⁰. W tym kluczu Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio* podkreśla, że „Eucharystia jest samym źródłem małżeństwa chrześcijańskiego”³¹. Dzięki uobecnianiu się w niej zbawczego dzieła, które wypełnił Jezus Chrystus, małżonkowie nieustannie odnawiają przez celebrowanie tajemnic wiary swoje przymierze małżeńskie³². Dostrzec można tutaj istotny charakter eklezjotwórczy, ponieważ rodzina, będąca podstawową komórką społeczną, jest również głównym i najbardziej powszechnym elementem życia chrześcijańskiego, gdyż rozwój wiary pielęgnowany jest w ramach życia rodzinnego i małżeńskiego nie tylko dla lepszego własnego samopoczucia, ale także dla realizacji powołania wspólnotowego. Papież Franciszek w przemówieniu na Audiencji Generalnej 11 listopada 2015 roku nawiązuje na tym tle do obrazu „Eucharystii” i „wspólnych posiłków”, które uobecniają kondycję relacji rodzinnych³³. Mówi, że: „Przez uczestniczenie w Eucharystii, rodzina zostaje oczyszczona z pokusy zamknięcia w sobie, umocniona w miłości i wierności, oraz rozszerza granice swojego braterstwa według serca Chrystusa”³⁴. Konstatuje, mówiąc, że w takim ujęciu Eucharystia otwiera na ludzką integrację, wyzwala z lęku spotkania i otwiera na gościnność, czyli jeden z kluczowych aspektów dbałości o społeczeństwo³⁵.

Wobec tego aspekt wspólnotowego charakteru życia chrześcijan jest szczególnie istotny, ponieważ swoją genezę odnajduje w specyfice codziennego życia i działania pierwotnego Kościoła, kiedy to na wiarę chrześcijańską, dzięki posłudze apostołów, nawracały się nie tylko pojedyncze osoby, ale również całe domostwa i grupy ludzi związanych z daną rodziną (na przykład służący/niewolnicy)³⁶. Przykład ten pokazuje jak bardzo

³⁰ Por. Kwiatkowski, „Liturgia miejscem”, 131–132.

³¹ Por. FC, 57.

³² Por. FC, 57.

³³ Por. Franciszek, Audiencja Generalna z dn. 11 listopada 2015, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/audiences/2015/documents/papa-francesco_20151111_udienza-generale.html (dostęp: 26.11.2025).

³⁴ Franciszek, Audiencja Generalna z dn. 11 listopada 2015.

³⁵ Por. Franciszek, Audiencja Generalna z dn. 11 listopada 2015.

³⁶ Por. Dz 10, 1–48; 16, 25–34. W kwestii niewolników należy pamiętać o ówczesnym kontekście społecznym, a nie oceniać przez pryzmat współczesnego ujęcia kwestii niewolnictwa.

członkowie rodzin mogą na siebie oddziaływać i być od siebie zależnymi. Ta współzależność nie polega jednak na „poddającym charakterze”, ale zwraca uwagę na „charakter jedności”, tak bardzo istotny w perspektywie wyznawanego kultu.

Kwiatkowski uzupełnia zagadnienie uczestnictwa rodziny w liturgii Kościoła o „liturgię godzin”, która jest „modlitwą ludu Bożego”, a nie tylko osób duchownych i konsekrowanych³⁷. Ten eklezjalny charakter tej formy modlitwy został dobitnie podkreślony w *Ogólnym Wprowadzeniu do Liturgii Godzin*: „Jest ona przede wszystkim modlitwą uwielbienia i prośbą błagalną; jest modlitwą Kościoła z Chrystusem i do Chrystusa”³⁸. To w niej wywiązuje się dialog Boga i ludzi³⁹. Troskę o rozwój tej formy oddawania czci Bogu wyrazili już Ojcowie soborowi: „Duszpasterze niech się starają w niedziele i uroczyste święta odprawiać w kościołach z udziałem wiernych główne godziny, zwłaszcza nieszpory. Zaleca się, aby i świeccy odmawiali brewiarz czy to z kapłanami, czy na swoich zebraniach, czy nawet indywidualnie”⁴⁰. Ponowił to w ostatnim czasie papież Leon XIV w przemówieniu do uczestników kursu dla osób odpowiedzialnych za duszpasterstwo liturgiczne w diecezjach: „Wśród aspektów związanych z waszą posługą dyrektorów, pragnę zwrócić uwagę na promowanie Liturgii godzin, troskę o pobożność ludową, dbałość o przestrzeń dla celebracji przy budowie nowych kościołów i dostosowywaniu już istniejących”⁴¹.

Pozostałe dwa elementy, które wyróżnił D. Kwiatkowski, odnoszą się bezpośrednio do realizacji powołania, jakim jest wspólnota Kościoła Domowego⁴². Celebrowanie liturgii w obrębie życia rodzinnego wynika z charakteru eklezjalnego sakramentu małżeństwa, który czerpie z bezpo-

³⁷ Por. Kwiatkowski, „Liturgia miejscem”, 132.

³⁸ *Ogólne wprowadzenie do Liturgii Godzin*, 2.

³⁹ Por. *Ogólne wprowadzenie do Liturgii Godzin*, 14.

⁴⁰ Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, 100.

⁴¹ Leon XIV, *Przemówienie Ojca Świętego Leona XIV do uczestników kursu dla osób odpowiedzialnych za duszpasterstwo liturgiczne w diecezjach, organizowanego przez Papieski Instytut Liturgiczny Świętego Anzelma*, <https://www.vatican.va/content/leo-xiv/pl/speeches/2025/november/documents/20251117-pastorale-liturgica.html> (dostęp: 26.11.2025).

⁴² Por. Stanisław Dziekoński, „Powołanie jako istotny problem współczesnej katechezy”, *Roczniki Pastoralno-Katechetyczne* 58, nr 3 (2011): 232–233.

średniości działania Jezusa Chrystusa we wspólnym życiu małżonków⁴³. Namacalnie aspekt ten dostrzegalny jest w sakramencie chrztu świętego, który z woli rodziców jest udzielany ich dziecku⁴⁴. Pozostałe sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego: przyjęcie sakramentu bierzmowania oraz pierwsze całosciowe uczestnictwo w Eucharystii również odnoszą się ściśle do życia rodzinnego. Kwiatkowski podkreśla w tym aspekcie, że „rodzina w naturalny sposób zawsze współtworzy wspólnotę celebrującą te sakramenty, a w wyjątkowych sytuacjach wyłącznie członkowie rodziny tworzą taką wspólnotę”⁴⁵. Kwiatkowski wyróżnia tutaj również celebrowanie błogosławieństw, które jako sakramentalia podprowadzają do celebrowania zasadniczych sakramentów z Eucharystią na czele⁴⁶. Jan Kobak dodaje w tym aspekcie również istotność przygotowania w rodzinie do celebrowania sakramentu pokuty i pojednania⁴⁷. Konstatuje, że wzajemne świadectwo autorefleksji nad własnym sumieniem jest dobrym przykładem dla członków rodziny, pomaga w owocnym postanowieniu poprawy⁴⁸.

Dopełnieniem charakteru Kościoła Domowego jest szeroko ujmowana „pobożność ludowa”, która ma na celu wprowadzać w liturgię rozumianą jako kult publiczny Kościoła⁴⁹. W tym kluczu rodzina angażuje się w pełniejsze przeżywanie roku liturgicznego, ponieważ ukierunkowuje swoją egzystencję według rytmu życia wspólnoty Kościoła⁵⁰. Szczególnie rozwijające na tej płaszczyźnie jest rodzinne czytanie i rozważanie Słowa

⁴³ Por. Adam Durak, „Sakrament małżeństwa znakiem tajemnicy jedności i miłości”, *Seminare* 12 (1996): 31–37; M. Ozorowski, „Małżeństwo i Eucharystia jako znaki Bożej miłości”, *Studia nad Rodziną* 14, nr 8/1 (2004), 77–89; Ksawery Knotz, „Biblijne podstawy teologii zaślubin z Bogiem – punkt wyjścia dla teologii małżeństwa”, *Polonia Sacra* 18, nr 4 (2014): 23–39.

⁴⁴ Por. Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium*, 11; Kwiatkowski, „Liturgia miejscem”, 130.

⁴⁵ Kwiatkowski, „Liturgia miejscem”, 130–131.

⁴⁶ Por. Kwiatkowski, „Liturgia miejscem”, 131; Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, 59–61; *De Benedictionibus*, Editio Typica, (Vatican: Typis Polyglottis Vaticanis: 1984), 13.

⁴⁷ Por. Jan Kobak, „Rodzina szkołą modlitwy”, *Roczniki Pastoralno-Katechetyczne* 5, nr 60 (2013), 188.

⁴⁸ Por. Kobak, „Rodzina szkołą modlitwy”, 188.

⁴⁹ Por. Kwiatkowski, „Liturgia miejscem”, 132.

⁵⁰ Por. Kwiatkowski, „Liturgia miejscem”, 132–133; FC, 61.

Bożego⁵¹. Modlitwa rodzinna jako element pobożnych praktyk Ludu Bożego, odgrywa istotną rolę w pielęgnowaniu daru komunii z Bogiem, który został dany dzięki łasce sakramentalnej⁵².

W perspektywie badanych działań Ojców Redemptorystów w Toruniu dla rozwoju życia duchowego skupionego zarówno na pobożności ludowej rodzin, jak i życiu sakramentalnym na pochwałę zasługują prężnie działające Róże różańcowe rodziców i dzieci (od 2001 roku). Program działania instytucji Różaniec Rodziców koncentruje się na wspieraniu rodziców w modlitwie za swoje dzieci, opierając się na strukturze Żywego Różańca i własnych wewnętrznych zasadach. Należy jednak podkreślić, że program ten nie koncentruje się wyłącznie na wsparciu modlitewnym, ale także na formacji duchowej i budowaniu wspólnoty w ramach działalności parafialnej.

W kontekście formacji do jak najpełniejszej pobożności ludowej/domowej na uwagę zasługują także audycje Radia Maryja, które skupiają się na wspieraniu rodzin, małżeństw czy dzieci w duchu katolickim. Wobec tego wymienić należy:

- a) audycje dla małżonków i rodziców, które mają na celu wspieranie rodzin w wymiarze duchowym i moralnym;
- b) audycje dla dzieci i młodzieży, które otwierają nowe perspektywy na rozwój duchowy i moralny, istotny dla codziennej formacji chrześcijańskiej

PODSUMOWANIE

Na podstawie powyższych analiz dostrzec można synergię pomiędzy liturgią Kościoła a praktyką życia modlitewnego w rodzinach. Zdziśław Janiec kładzie nacisk na to, że liturgia Kościoła jest swego rodzaju wyznacznikiem rytmu życia i modlitwy każdej rodziny, która realizuje swoją „liturgię domową”⁵³. W tym kontekście ukonkretnia się potrójny charak-

⁵¹ Por. Kwiatkowski, „Liturgia miejscem”, 133.

⁵² Por. Kobak, „Rodzina szkołą modlitwy”, 185–186.

⁵³ Por. Zdziśław Janiec, „Liturgia domowa jako realizacja biblijnych zasad życia rodzinnego”, *Resovia Sacra* 27 (2020), 61.

ter funkcji Kościoła⁵⁴: funkcja kapłańska, prorocka i królewska⁵⁵. Współistnienie liturgii domowej z kultem publicznym jest zatem holistycznym ujęciem życia chrześcijańskiego. Na tej płaszczyźnie Janiec akcentuje: „Liturgia domowa stanowi dopełnienie liturgii Kościoła, pozostając w ścisłej z nią korelacji. Nie można ich rozdzielać, bo mają tę samą naturę”⁵⁶. Jan Paweł II naucza natomiast w tym kontekście w *Familiaris consortio*, że Kościół Domowy staje się nauczycielem i matką, analogicznie do wspólnoty całego Kościoła⁵⁷. Dostrzec można zatem swoistą dwutorową skuteczność działania rodziny opartej na modelu „Kościół Domowego” – prowadzi ono nie tylko do rozwoju duchowego konkretnej rodziny, ale ma także wymiar społeczny i eklezjalny.

W tym sensie swoistym pastoralnym obowiązkiem, stojącym przed duszpasterzami, jest troska o nieustanny rozwój form wspomagania życia społecznego i duchowego rodzin w danych parafiach. Do takich działań zachęca m. in. Franciszek w posynodalnej adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia*, w której pisze, że duszpasterz powinien zachęcać członków rodzin do: częstej spowiedzi, kierownictwa duchowego, udziału w rekolekcjach, a także wskazywać na konieczność dbania zarówno o modlitwę rodzinną, jak i indywidualną małżonków⁵⁸. Dalej zachęca, aby duszpasterzom pomagały także inne ruchy, szkoły czy instytucje Kościelne, ponieważ dzięki temu troska o rodziny będzie nie tylko jednotorowa, ale będzie ujmowała różne elementy codziennej ich egzystencji⁵⁹. Konstatuje, że „dzisiaj duszpasterstwo rodzin musi być zasadniczo misyjne, wychodzące, będące blisko ludzi, a nie sprowadzać się do fabryki kursów, w których uczestniczy niewiele osób”⁶⁰. Takim działaniem z pewnością odznaczają się inicjatywy, które są organizowane na rzecz wsparcia rodzin w ramach szeroko rozu-

⁵⁴ Por. Janiec, „Liturgia domowa”, 61.

⁵⁵ Por. Jacek Hadryś, „Udział ochrzczonych w kapłańskim, prorockim i królewskim posłannictwie Chrystusa”, *Teologia i Moralność* 10, nr 1 (2015), 27–43; Kobak, „Rodzina szkołą modlitwy”, 185.

⁵⁶ Janiec, „Liturgia domowa”, 72.

⁵⁷ Por. FC, 38.

⁵⁸ Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Amoris laetitia*, 227.

⁵⁹ Por. Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Amoris laetitia*, 229–230.

⁶⁰ Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Amoris laetitia*, 230.

mianego zaangażowania duszpasterskiego i społeczno-kulturowego Ojców Redemptorystów w Toruniu.

Natomiast w perspektywie różnorodnych zagrożeń, z jakimi rodziny muszą zmagać się w codzienności, bezpośrednie zjednoczenie z Chrystusem, które umożliwia liturgia, niejako „uzdala” rodziny do służby na rzecz postępu ludzkiego⁶¹. Do tych zagrożeń należą m. in.: ustępowanie tradycyjnego modelu rodziny na rzecz związków partnerskich, utylitaryzm, hedonizm, odrzucenie wartości nierozzerwalności i wierności w małżeństwie i negowanie istotnej roli Bożego prawa⁶². W tym kontekście zasadnicze staje się nieustanne powracanie do źródła, które w swojej naturalnej postawie może wnieść istotny postęp w rozwój społeczeństwa. Liturgia, którą Kościół określa jako „źródło” i „szczyt”⁶³ w tej perspektywie jawi się jako recepta na różnego rodzaju zagrożenia, ponieważ wynika z troski Chrystusa o swoje Mistyczne Ciało. Jezus Chrystus przekazał człowiekowi w depozyt sferę liturgii, czyli oddawanie czci Bogu w duchu eklezjalnym, aby człowiek w tej sferze odkrywał sens swojej codziennej egzystencji. Rodzina jako Kościół Domowy podkreśla ten charakter uświęcenia i uwielbienia⁶⁴, gdyż „zaprasza” do swojej przestrzeni owoce, wynikające z celebracji tajemnic zbawczych w świętym kulcie Kościoła.

BIBLIOGRAFIA

Biblia Tysiąclecia. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, wyd. 5, Poznań: Pallottinum, 2024.

Borutka, Tadeusz. „Małżeństwo i rodzina wobec współczesnych zagrożeń społeczno-kulturowych.” *Family Forum* 13 (2023): 449–462. DOI: <http://dx.doi.org/10.25167/FF/4946>.

De Benedictionibus, Editio Typica. Vatican: Typis Polyglottis Vaticanis: 1984.

Durak, Adam. „Sakrament małżeństwa znakiem tajemnicy jedności i miłości.” *Seminare* 12 (1996): 31–37. DOI: <https://doi.org/10.21852/sem.1996.03>.

⁶¹ Por. FC, 62.

⁶² Por. Tadeusz Borutka, „Małżeństwo i rodzina wobec współczesnych zagrożeń społeczno-kulturowych”, *Family Forum* 13 (2023): 449–462.

⁶³ Por. Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, 9.

⁶⁴ Por. Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, 7.

- Dziekoński, Stanisław. „Powołanie jako istotny problem współczesnej katechezy.” *Roczniki Pastoralno-Katechetyczne* 58, nr 3 (2011): 227–238.
- Franciszek. Posynodalna adhortacja apostolska *Amoris laetitia*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana, 2016.
- Guardini, Romano. *O duchu liturgii*. Tłumaczenie Marian Wolicki. Kraków: Polskie Towarzystwo Teologiczne: 1996.
- Hadryś, Jacek. „Udział ochrzczonych w kapłańskim, prorockim i królewskim posłannictwie Chrystusa.” *Teologia i Moralność* 10, nr 1 (2015): 27–43. DOI: <http://dx.doi.org/10.14746/tim.2015.17.1.2>.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana, 1981.
- Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana, 1991.
- Janiec, Zdzisław. „Liturgia domowa jako realizacja biblijnych zasad życia rodzinnego.” *Resovia Sacra* 27 (2020): 55–77.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań: Pallottinum, 1994.
- Knotz, Ksawery. „Biblijne podstawy teologii zaślubin z Bogiem – punkt wyjścia dla teologii małżeństwa.” *Polonia Sacra* 18, nr 4 (2014): 23–39. DOI: <https://doi.org/10.15633/ps.737>.
- Kobak, Jan. „Rodzina szkołą modlitwy.” *Roczniki Pastoralno-Katechetyczne* 5, nr 60 (2013): 185–199.
- Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana, 1964.
- Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana, 1965.
- Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana, 1963.
- Kwiatkowski, Damian. „Liturgia miejscem urzeczywistniania się Kościoła Domowego.” *Łódzkie Studia Teologiczne* 24, nr 3 (2015): 125–137.
- Leon XIV. Przemówienie Ojca Świętego Leona XIV do uczestników kursu dla osób odpowiedzialnych za duszpasterstwo liturgiczne w diecezjach, organizowanego przez Papieski Instytut Liturgiczny Świętego Anzelma, <https://www.vatican.va/content/leon-xiv/pl/speeches/2025/november/documents/20251117-pastorale-liturgica.html> (dostęp: 26.11.2025).
- Marczewski, Marek. „Teolog soborowej odnowy liturgii: Sługa Boży ks. Franciszek Blachnicki (1921–1987).” *Liturgia Sacra* 19, nr 2 (2013): 407–421.
- Mętiewicz, Krzysztof. „Sakramentalny wymiar życia chrześcijańskiego w teologii Josepha Ratzingera.” *Teologia i Człowiek* 51, nr 3 (2020): 63–80. DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2020.039>.
- Ogólne wprowadzenie do Liturgii Godzin*, wyd. 2. Poznań: Pallottinum, 2006.
- Ozorowski, Mieczysław. „Małżeństwo i Eucharystia jako znaki Bożej miłości”, *Studia nad Rodziną* 14, nr 8/1 (2004), 77–89.
- Pakuła, Mateusz. „Natura liturgii i jej znaczenie dla życia Kościoła w świetle Konstytucji *Sacrosanctum concilium*.” *Łódzkie Studia Teologiczne* 32, nr 4 (2023): 41–51.

- Podkomisja ds. Służby Liturgicznej Konferencji Episkopatu Polski, *Służyć tym darem, jaki każdy otrzymał*, <https://ministranci.waw.pl/wp-content/uploads/docs/formacja.pdf> (dostęp: 30.11.2025).
- Tatar, Marek. „*Communio* w eklezjalnej duchowości sakramentalnej.” *Studia Theologica Varsaviensia* 2 (2021): 184–227. DOI: <https://doi.org/10.21697/stv.9991>.
- Trojanowski, Bartosz. „Integralność sprawowania Ofiary i Uczty w aspekcie kapłańskiego owocu sprawowanej Mszy Świętej.” *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 30, nr 1 (2022): 159–175.
- Worbs, Marcin. „Wyzwania soborowej reformy liturgicznej w ocenie Romano Guardiniego (1964).” *Liturgia Sacra* 19, nr 2 (2013): 289–300.